

9. Leszczycki S. (1937), Karpaty jako region letniskowy. Samorząd, Warszawa, R. XIX, № 56, S. 551-555 (pol).
10. Leszczycki S. (1937), *Biuletyn Komisji Studiów Ligi Popierania Turystyki*, Kraków, Tom I, S. 49-96 (pol).
11. Leszczycki S. (1938), *Komunikaty Studium Turyzmu*, Kraków, № 8, 23 s. (pol).
12. Leszczycki S. (1937), *Komunikaty Studium Turyzmu*, Kraków, Z. 3, 6 s. (pol).
13. Leszczycki S. (1938), *Komunikaty Studium Turyzmu*, Kraków, Z. 12, 29 s. (pol).
14. Leszczycki S. (1937), Znaczenie gospodarcze ruchu uzdrowiskowo-turystycznego na Śląsku, Wyd. Instytutu śląskiego, Katowice, 81 s. (pol).
15. Mały rocznik statystyczny (1938), Zakład Graficzny L. Mejlachowicza, Warszawa-Grodno, 406 s. (pol).
16. Mianowski H. (1934), Znaczenie gospodarcze ruchu turystyczno-uzdrowiskowego w Polsce, Wyd. Izby Przem. Handl., Kraków, Wyd. II, 78 s. (pol).
17. Mianowski H., Leszczycki S. (1954), Potrzeby ruchu uzdrowiskowo-letniskowego w Zachodnich Karpatach Polskich, Kraków, 12 s. (pol).
18. Milata W. (1957), *Biuletyn Komisji Studiów Ligi Popierania Turystyki*, Kraków, T. 1, S. 137-186 (pol).
19. Mileski W. (1938), *Turyzm Polski*, Kraków, R. I, № 6, S. 89-94 (pol).
20. Mileski W. (1935), Instrukcja szczegółowa znakowania szlaków turystycznych w Karpatach, Warszawa, 32 s. (pol).
21. Orjentacyjny podział terenów narciarskich w Karpatach. Kalendarz Narciarski P. Z. N. (1953/6), Rok XVIII, S. 217-224 (pol).
22. Orłowicz M., Lenartowicz S. (1952), Ankieta w sprawie Karpat Wschodnich, Wyd. Min. Robót Publ., Warszawa, 53 s. (pol).
23. Orłowicz M. (1938), *Komunikaty Studium Turyzmu*, Kraków, № 4, 8 s. (pol).
24. Orłowicz M. (1935), Rozwój turystyki, uzdrowisk i letnisk w Karpatach Polskich: protokół i uchwały Zjazdu odbytego na zaproszenie Ministerstwa Komunikacji w Jaremczu w dniu 8 i 9 czerwca 1934 roku, Ministerstwo Komunikacji, Warszawa, 68 s. (pol).
25. Orłowicz M. (1955), *Turystyka w Karpatach Polskich*, Wyd. Min. Komunikacji, Warszawa, 320 s. (pol).
26. Piotrowskie H. (red.) (1931), Przewodnik zdrojowo-turystyczny na 1931-32 r., Zakład Graficzny B. Padrecki i S-ka z o.o., Warszawa, Wyd. II, 350 s. (pol).
27. Szostak E., Wilgat T. (1958), *Komunikaty Studium Turyzmu*, Kraków, № 7, S. 24-28 (pol).
28. Wiśniewski S. (1958), *Turyzm Polski*, Kraków, R. 1, № 5, S. 75-78 (pol).
29. Woyciechowski K. (1958), Województwo lwowskie jako teren letniskowy, *Samorząd*, Warszawa, R. XX, № 2, S. 26-28 (pol).

© Клапчук Володимир
Надійшла до редакції 24.11.2013

УДК 930: 33(477) "1957/1965"

КОРОБКА ЮЛІЯ,

*кандидат історичних наук, доцент кафедри історичних дисциплін
Маріупольського державного університету*

ТЕРИТОРІАЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ ПРОМИСЛОВІСТЮ (1957 - 1965 рр.) В УКРАЇНІ: РАДЯНСЬКА ІСТОРІОГРАФІЯ (ЧАСТИНА ДРУГА. НАУКОВЕ ОСВОЄННЯ РЕФОРМИ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ 1960-х - ДО ПОЧАТКУ 1990-х рр.)*

У другій частині статті аналізуються спроби наукового освоєння радянськими спеціалістами гуманітарної галузі раднаргоспівської реформи, які здійснювалися протягом другого (середина 1960-х - середина 1980-х рр.) та третього (друга половина 1980-х - початок 1990-х рр.) історіографічних періодів. Автор обґрунтовує, що в другий період наукові знання про характер переходу від галузевого принципу керівництва промисловістю до територіальної системи управління нівелювалися сприйняттям перетворення в дусі тогочасних партійних настанов як прояв волюнтаризму. Починаючи з третього періоду, хрущовська новація в народному господарстві була осмислена як цілковито адміністративна.

Ключові слова: радянська історіографія; історіографічна ситуація; політико-ідеологічні чинники; М. Хрущов; Рада Народного Господарства (1957 - 1965 рр.).

Із середини 1960-х рр. починається другий період у висвітленні історії хрущовських раднаргоспів. Як завжди, тон у розгляді задавали рішення керівних структур КПРС та офіційні промови найвищих посадових осіб. На вересневому (1965 р.) пленумі ЦК КПРС у доповіді голови Ради Міністрів СРСР О. Косигіна головною ва-

дою раднаргоспів було названо те, що за час їх існування керівництво галуззю промисловості, роздроблене за багатьма економічними районами, зазнало цілковитої руйнації. Галузі наче розчинилися в господарстві економічних районів [1].

Крім деяких схвальних характеристик (розширення можливостей міжгалузевої спеціалізації й кооперування промислового виробництва в межах економічних

* Початок статті вміщений у № 5 (125) вересень-жовтень 2013 р. на сторінках 131-136.

№ 6 (126) листопад-грудень 2013 р.

районів), постанова вищезазначеного пленуму ЦК КПРС стверджувала наявність негативних ознак в управлінні промисловістю за територіальним принципом, які істотно переважали позитив. Партійний документ затаврував стримування розвитку галузевої спеціалізації й раціональних виробничих зв'язків між підприємствами, які розташовані в різних економічних районах, віддалення науки від виробництва, роздробленість і багатоступінчастість управління галузями промисловості та втрату оперативності в роботі. У неупереджене око впадає обтічність цих формулювань, очевидна далекість від суті справи. Партійний форум кваліфікував систему РНГ як невідповідну умовам і рівню розвитку продуктивних сил. Задля поліпшення управління промисловістю ЦК КПРС визнав за необхідне організувати його за галузевим принципом, утворивши союзно-республіканські та загальносоюзні міністерства [2, с. 494-495].

Зрозуміло, така позиція влади призвела до того, що діяльність раднаргоспів висвітлювалася по-новому. Так, у монографії А. Рубіна [3] йдеться про сприяння раднаргоспів певним чином подоланню відомчих бар'єрів між підприємствами різних галузей, а також спеціалізації й кооперуванню промислового виробництва в рамках економічних районів. На думку економіста, РНГ мали позитивний вплив на процес створення спеціалізованих заводів із ремонту обладнання, розвитку промислових комплексів, налагодження виробничих зв'язків й організації матеріально-технічного постачання в економічних районах [3, с. 185].

І все ж таки для успішного розвитку кожної галузі промисловості, стверджував науковець, залишається необхідним існування єдиного центру, відповідального за її технічний розвиток, виконання плану та ефективність виробництва [3, с. 204]. Звідси випливав логічний підсумок дослідника - система управління промисловістю через галузеві міністерства не вичерпала себе, а твердження про гальмування ними господарського розвитку не можна визнати правильними [3, с. 174].

Досить повно раціональні моменти реформи управління промисловістю охарактеризовано в шостому томі "Истории социалистической экономики СССР" (М., 1980 р.) [4]. У цьому ґрунтовному виданні, що вийшло під грифом Інституту економіки АН СРСР, у другій частині, яка має заголовок "Будівництво економіки розвинутого соціалізму", указувалося на впровадження ефективних форм суспільного поділу праці й організації виробництва. У дослідженні зазначалася успішність розв'язання деяких питань комплексного розвитку економічних районів, прискорення міжгалузевої спеціалізації й кооперування в них. До переваг реформи зараховувалося укрупнення за перші три роки діяльності раднаргоспів понад 2 тис. промислових підприємств, а також ефективна концентрація допоміжних, транспортних і ремонтних робіт. Як яскравий приклад спеціалізації й комбінування виробництва в праці виокремлено об'єднання споріднених підприємств у виробничі комплекси-фірми. Ця прогресивна форма виникла з ініціативи Львівського раднаргоспу при пошуку кращих форм роботи дрібних підприємств [4, с. 289].

Але все ж таки вади раднаргоспівської системи, зокрема тенденція до автаркії, послаблення централізованого планового керівництва розвитком економіки, підрив запровадження досягнень науки і техніки, на думку авторів тому, превалюють над її перевагами. Завершення присвяченого діяльності РНГ епізоду у відповідному томі "Истории социалистической экономики СССР", де йдеться про нібито розв'язання зазначених проблем на науковій основі "завдяки рішенням вересневого (1965 р.) пленуму ЦК КПРС", виявляє значну

політико-ідеологічну заангажованість авторів. Невідповідність цього твердження реальному становищу в народному господарстві країни значно знижує науковий рівень академічного видання [4, с. 289].

У зв'язку з новою політичною ситуацією, яка склалась у другий історіографічний період, вивчення окремих раднаргоспів було не дуже успішним. Попри те, що світ побачила низка досліджень, присвячених історії робітничого класу, зусиллям партійних організацій, розвитку галузей промисловості та історії підприємств, діяльність РНГ майже не вивчалася, безсумнівні позитивні моменти розвитку економіки не пов'язувалися зі створенням територіальної структури управління.

Так, у нарисах історії Донецької обласної партійної організації поряд із висновком про те, що РНГ не дали бажаних результатів, були скупо перелічені позитивні наслідки реформи, серед яких - сприяння певній мобілізації внутрішньовиробничих резервів і більш повне використання місцевих ресурсів [5, с. 387]. Схожі оцінки містяться і в інших подібних виданнях [6, с. 399; 7, с. 410].

Непрямо, мимохідь, але все ж таки в позитивному плані про РНГ згадують автори другого тому "Истории рабочих Донбасса" [8]. Розповідаючи про поповнення лав робітничого класу за рахунок службовців адміністративно-управлінського апарату, автори встановлюють причинно-наслідковий зв'язок: це сталося у зв'язку з прогресивними змінами в структурі управління та організаційного об'єднання ряду підприємств [8, с. 159]. Водночас йдеться про низку необґрунтованих перетворень в управлінні народним господарством 1961-1964 рр. (мається на увазі продовження раднаргоспівської реформи, а також галузеве розділення партійних і радянських органів), через які суттєво збільшилась чисельність адміністративно-управлінського апарату.

У третій період дослідження раднаргоспів суттєвою новацією стало збільшення частоти звернень у тій чи іншій формі до розгляду проблеми. Здебільшого науковці вказували на негативні особливості перетворення, що, правда, не підтверджуючи їх вагомими джерелами.

Одна з найбільш жорстких оцінок була сформульована Л. Опенкіним, який стверджував, що заміна системи міністерств раднаргоспами призвела до падіння продуктивності праці, оскільки був зруйнований налагоджений процес створення й упровадження технічних новацій [9, с. 57]. Вочевидь, дослідник не врахував такої властивості радянської економіки, як неприйняття досягнень НТП загалом, а також подальше зниження її ефективності в умовах відновлення галузевого управління.

На схилі перебудови з'явилася історико-правове дослідження Ю. Веденєва, один із розділів якого присвячено реформі 1957 р. [10]. Занепокоєний долею перебудованих перетворень, що не мали сподіваних наслідків, дослідник намагався віднайти відповідь на запитання про причини невдач попередніх реформ [10, с. 246]. Логічні побудови автора ґрунтувалися на нормативних документах і цілковито оминали конкретно-історичний матеріал про діяльність раднаргоспів.

На думку дослідника, перетворення в управлінні промисловістю від самого початку мали суто адміністративний характер, не вносячи якісних змін в економічні умови господарювання та не допускаючи господарської самостійності підприємств. За оцінкою Ю. Веденєва, реформа 1957 р. відтворила й посилила налагоджені адміністративні форми й методи управління, що склалися раніше, - адресне директивне планування, фондування матеріально-технічних ресурсів та їх централізований розподіл, позадоговірне прикріплення

виробників і споживачів, кероване державою ціноутворення, бюджетне фінансування як поточної діяльності промислових підприємств, так і процесу відновлення їхніх основних фондів [10, с. 24].

І все ж у побіжному зауваженні дослідник відзначав позитивний бік у раднаргоспівській моделі (розширення можливостей міжгалузевої спеціалізації й кооперації в рамках економічних районів, забезпечення збалансованого матеріально-технічного постачання раднаргоспів, сприяння наблизенню оперативного управління до діяльності підвідомчих підприємств). Саме тут був потенціал системи територіального управління [10, с. 35].

У контексті всього радянського досвіду керівництва народним господарством учений, ще обмежений політико-ідеологічною кон'юктурою, обережно відзначив вичерпаність потенціалу розвитку, закладеного в радянській господарській системі [10, с. 248], і майже впритул підійшов до висновку про необхідність реформування відносин власності.

Заслужують на увагу висловлені в перебудовний час інші слушні судження щодо раднаргоспівської реформи. Так, не можна не погодитися з висновком Б. Зембатової про те, що раднаргоспівська реформа відтворювала централізм в іншій формі [11, с. 106]. Автори навчального посібника "Механизм хозяйствования: осмысление исторического опыта Украины" (Харків, 1991 р.) відзначили обмежений позитивний вплив перетворень на демократизацію господарського життя й покращення становища в економіці через функціонування раднаргоспів у рамках адміністративно-командної системи [12, с. 55].

У збірці історичних нарисів "Наше Отечество" (М., 1991 р.) із діяльністю РНГ пов'язувалося ускладнення внутрішньополітичної ситуації. Реорганізована система управління народним господарством, на думку авторів, не була принципово новою. Зберігалось старе правило розкладки сировини й готової продукції, що в економічному плані нічого не змінило у відносинах між споживачем і постачальником. Диктат виробника, як і раніше, відтворював ненормальну господарську ситуацію, за якої пропозиція визначала попит. Отже, економічні важелі так і не запрацювали [13, с. 464-465].

Висновки

Таким чином, у перший історіографічний період (1957-1965) реформа з перебудови управління промисловістю належала до числа проблем, що були в центрі уваги радянської гуманітаристики. Висвітленню підлягали загальні питання (у різних варіаціях), що мали джерелом документи КПРС. У дослідженнях підкреслювалося, що міністерська система вичерпала себе, й обґрунтовувалася, яким чином вона гальмувала індустріальний розвиток країни. Висловлені партійним керівництвом очікування на результати перетворення знаходили відображення в літературі, де встановлювалися факти поліпшення використання місцевих ресурсів для розвитку промисловості, облаштування належним чином справи спеціалізації й кооперування виробництва.

У цей же час із легкої руки М. Хрущова в громадсько-політичній проблематиці утвердилося усвідомлення загрози "місництва", тобто відстоювання новими органами управління вузькомісцевих інтересів на шкоду загальнодержавній справі, що відбилося у відстеженні науковцями таких негативних проявів і тавруванні їх. Характерною ознакою всіх праць першого історіографічного періоду було безоглядне підкреслювання корисних рис реформи, наголошення на її наступності з ленінською теоретичною й практичною спадщиною.

Особливістю першого історіографічного періоду була наявність виняткових випадків оприлюднення міркувань щодо потреби вдосконалення не просто інститутів управління народним господарством, а наповнення їх діяльності економічною сутністю, запровадження матеріальної заохочення роботи промислових підприємств.

Після повалення М. Хрущова, у другий історіографічний період (середина 1960-х - середина 1980-х рр.), наукова думка про характер і значення раднаргоспівського управління промисловістю нівелювалася сприйняттям перетворення як одного з проявів волюнтаризму радянського лідера. Деякі аспекти цієї багатопланої проблеми все ж таки були висвітлені в літературі, але їх вивчення не вийшло за рамки невеликих сюжетів у монографіях та узагальнюючих виданнях, окремих статей тощо. При цьому розгляд локалізувався переліком позитивних рис реформи (сприяла більш повному використанню місцевих ресурсів і резервів, розв'язанню деяких питань комплексного розвитку економічних районів, підвищенню рівня міжгалузевої спеціалізації й кооперування організації матеріально-технічного постачання в них тощо) та її негативних ознак (послаблення централізованого планового керівництва розвитком економіки, "місництво", підлив запровадження новітніх досягнень науки і техніки, зростання загальної чисельності апарату управління). На думку авторів, які працювали під час другого періоду, прогалини реформи явно переважають її позитивні риси, тому дослідникам видавалося, що система управління промисловістю через галузеві міністерства не вичерпала себе.

Новий рівень розуміння раднаргоспівської реформи сформувався в третій історіографічний період (друга половина 1980-х - початок 1990-х рр.). Науковці досягнули адміністративний характер перетворення, що не зачіпало корінних чинників виробничих відносин.

Як бачимо, у кожний історіографічний період науковий розгляд проблеми обумовлювався характером історіографічної ситуації. Відповідно до цього висновки в наукових дослідженнях узгоджувалися з політико-ідеологічною кон'юктурою того часу, коли вони створювалися. Вплив політико-ідеологічних чинників виявлявся в жорсткій залежності методологічних основ, концептуальних конструкцій, тематики досліджень від влади та її пріоритетів. Починаючи з третього періоду, простежується процес вивільнення радянських дослідників від узвичаєних радянських шаблонів у висвітленні реформи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Косыгин А. Н. Об улучшении управления промышленностью, совершенствовании планирования и усилении экономического стимулирования промышленного производства. Доклад на Пленуме ЦК КПСС 27 сентября 1965 г. / А. Н. Косыгин // Избранные речи и статьи. - М. : Политиздат, 1974. - С. 234 - 298.
2. Про поліпшення управління промисловістю, удосконалення планування та посилення економічного стимулювання промислового виробництва : Постанова пленуму ЦК КПРС. 27 - 29 вересня 1965 р. // КПРС в резолюціях і рішеннях з'їздів, конференцій і пленумів ЦК. - К. : Політвидав України, 1981. - Т. 8: 1959 - 1965. - С. 493 - 498.
3. Рубин А. М. Организация управления промышленностью в СССР (1917 - 1967 гг.) / А. М. Рубин. - М. : Экономика, 1969. - 236 с.
4. История социалистической экономики СССР : [в 7 т.]. - М. : Наука, 1980. - Т. VI: Восстановление народного хозяйства СССР: Создание экономики развитого социализма: 1946 - начало 1960-х годов. - 1980. - 590 с.
5. Очерки истории Донецкой областной партийной орга-

низации / [рук. авт. кол. Г. П. Ерхов]. - Донецк : Донбасс, 1978. - 504 с.

6. Очерки истории Запорожской областной партийной организации / [И. И. Бондаренко и др.]. - Днепропетровск : Промінь, 1981. - 326 с.

7. Очерки истории Одесской областной партийной организации. - Одесса : Маяк, 1981. - 539 с.

8. История рабочих Донбасса : [в 2 т.] / [редкол.: А. В. Лихолат и др.]. - К. : Наукова думка, 1981. - Т. 2: Рабочие Донбасса в период завершения строительства социализма и постепенного перехода к коммунизму. - 431 с.

9. Опенкин Л. А. Были ли повороты в развитии советского общества в 50-е и 60-е годы? / Л. А. Опенкин // Вопросы истории КПСС. - 1988. - № 8. - С. 52 - 65.

10. Веденеев Ю. А. Организационные реформы государственного управления промышленностью в СССР: Историко-правовое исследование (1957-1987 гг.) / Ю. А. Веденеев. - М. : Наука, 1990. - 250 с.

11. Зембатова Б. В. Планирование: простые и сложные истины / Б. В. Зембатова. - М. : Наука, 1990. - 144 с.

12. Механизм хозяйствования: осмысление исторического опыта Украины : [в 2 ч.]. - Харьков : Харьковский государственный институт культуры, 1991. - Ч. II: Административно-командная система управления экономикой и экономические реформы. - 1991. - 112 с.

13. Наше отечество: Опыт политической истории : [в 2 т.] / [С. В. Кулешов, О. В. Волобуев, Е. И. Пивоваров и др.]. - М. : Терра, 1991. - Т. II. - 1991. - 620 с.

Коробка Юлия,

кандидат исторических наук, доцент кафедры исторических дисциплин Мариупольского государственного университета

ТЕРРИТОРИАЛЬНОЕ УПРАВЛЕНИЕ ПРОМЫШЛЕННОСТЬЮ (1957 - 1965 гг.) В УКРАИНЕ: СОВЕТСКАЯ ИСТОРИОГРАФИЯ (ЧАСТЬ ВТОРАЯ. НАУЧНОЕ ОСВОЕНИЕ РЕФОРМЫ ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ 1960-х - В НАЧАЛЕ 1990-х гг.)

Во второй части статьи анализируются попытки научного освоения советскими специалистами гуманитарной области советской народно-хозяйственной реформы, которые осуществлялись в течение второго (середина 1960-х - середина 1980-х гг.) и третьего (вторая половина 1980-х - начало 1990-х гг.) историографических периодов. Автор обосновывает, что во второй период научные знания о характере перехода от отраслевого принципа руководства промышленностью к территориальной системе управления нивелировались восприятием преобразования в духе тогдашних партийных установок как проявление волюнтаризма. Начиная с третьего периода, хрущевская новация в народном хозяйстве была осмыслена как полностью административная.

Ключевые слова: советская историография; историографическая ситуация; политико-идеологические факторы; М. Хрущев; Совет Народного Хозяйства (1957-1965 гг.).

Коробка Yuliya,

Candidate of Sciences in History, associate professor, Department of historical subjects at Mariupol State University

REGIONAL INDUSTRIAL MANAGEMENT OF UKRAINE (1957-1965): SOVIET HISTORIOGRAPHY (PART II - SCIENTIFIC EVALUATION OF THE REFORM OF LATE 1960S - THE EARLY 1990S)

At the time of the next period, after M. Khrushchev's demise, the scientific knowledge of the industrial management carried out by the Regional Economic Council was leveled by considering the reform to be a manifestation of voluntarism. Besides, the research was all linked to enumeration of the positive and the negative features of the reform. Among the positive features were promoting the local resources and reserves, finding solutions to a number of issues concerned with integrated development of the economic regions, etc. The negative ones were weakening the role of the centralized government in managing the economy, "craze for meeting one's local interests only", creating obstacles to the process of introducing various technological innovations, an increase in the number of local government officials, etc. Besides, mistakes made in the course of the reform badly affected the quality thereof.

At the time of the third historiographical period, at the time of reformation, the scientists underlined its administrative character and incompetence in terms of the main indices of production relations. In considering the reform carried out in the regional industrial management system, the researchers saw M. Khrushchev's desire to obtain the local government's support for the purpose of weakening the ministries' role as well as his desire to find solutions to the economic problems.

Keywords: Soviet historiography; situation in historiography; political and ideological factors; N. Khrushchev; Regional Economic Council (1957-1965).

REFERENCES

1. Kosygin A. (1974), *Izbrannyye rechi i stati*, Moscow, pp. 234-298 (rus).
2. *KPRS v rezolyutsiyakh i rishennyakh zyzdiv, konferentsiy i plenumiv TsK* (1981); Kyiv, Vol. 8: 1959-1965, pp. 493-498 (ukr).
3. Rubin A. (1969) Adjustment of industrial management in the USSR (1917-1967), Moscow, p. 236 (rus).
4. History of the Soviet socialist economy (1980); Moscow, Vol. 6, p. 590 (rus).
5. Historical essays concerned with the history of Donetsk regional communist party organization (1978), Donetsk, p. 504 (rus).

№ 6 (126) листопад-грудень 2013 р.

6. Bondarenko I. I. (1981), Historical essays concerned with the history of Zaporozhe regional communist party organization, Dnipropetrovsk, p. 326 (rus).
7. Historical essays concerned with the history of Odessa regional communist party organization (1981), Odessa, p. 539 (rus).
8. Likholat A. V. (Ed.) (1981), History of Donbass factory workers, Kyiv, Vol. 2, p. 431 (rus).
9. Openkin L. (1988), *Voprosy istorii KPSS*; №8, pp. 52-65 (rus).
10. Vedeneyev Y. (1990), Organizational reforms in government industrial management in the USSR: Historical and legal research (1957-1987), Moscow, p. 250 (rus).
11. Zevbatova B. (1990), Planning: simple and complicated truths, Moscow, p. 144 (rus).
12. Management mechanism: evaluation of Ukraine's historical experience (1991); Kharkov, Part 2, p. 112 (rus).
13. Kuleshov S. V., Volobuyev O. V., Pivovarov E. I. (1991), Our motherland: the experience of political history, Moscow, Vol. 2, p. 620 (rus).

© Коробка Юлія

Надійшла до редакції 06.11.2013

УДК 94(430)"1945/1949"

КУЦЕНКО ОЛЕНА,

*аспірант кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ПРОГРАМНІ ПОЗИЦІЇ СОЦІАЛ-ДЕМОКРАТИЧНОЇ ПАРТІЇ НІМЕЧЧИНИ ЩОДО ЕКОНОМІЧНОЇ ПЕРЕБУДОВИ НІМЕЧЧИНИ ПІСЛЯ РОЗГРОМУ НАЦИЗМУ (1945-1949 рр.)

У статті на основі аналізу програмних документів та виступів провідних діячів Соціал-демократичної партії Німеччини (СДПН) висвітлюються економічні погляди та концепції соціал-демократів в окупаційний період 1945-1949 років. Аналізується діяльність соціал-демократів в Економічній раді та їхнє ставлення до основних економічних заходів того часу, таких як реалізація плану Маршалла в Західній Німеччині та проведення грошової реформи 1948 року.

Ключові слова: Німеччина; Соціал-демократична партія Німеччини; економічні концепції; план Маршалла; Економічна рада.

Постановка проблеми та стан її вивчення. Закінчення Другої світової війни призвело до глобальних наслідків у світі. Німеччина була окупована державами-переможцями й поділена на чотири окупаційні зони. Вона опинилася в стані цілковитої економічної руїни та внутрішнього політичного вакууму. Основними питаннями на порядку денному постали завдання відбудови економіки та відновлення державності Німеччини, а отже, і необхідність відродження або створення нових політичних сил.

Німецькому суспільству на той час потрібні були потужні демократичні політичні партії, які б допомогли розробити ефективну програму відродження та майбутнього економічного розвитку країни та відновлення держави. Соціал-демократична партія Німеччини була однією з тих партій, яка претендувала на цю роль. СДПН - це найстаріша політична партія Німеччини, яка в роки панування в країні нацистського режиму активно чинила йому спротив і не зламалася під його тиском. Тому населення повоєнної Німеччини саме до цієї партії виявляло значну довіру та покладало на неї великі надії щодо вирішення тих важливих проблем, які назріли в країні після закінчення війни.

Тематика економічної реорганізації повоєнної Німеччини через призму бачення соціал-демократів поки що не знайшла свого висвітлення в українській історіографії й має різні тлумачення в зарубіжних досліджен-

нях. Для істориків та політологів Німеччини дослідження історії відбудови та розвитку економіки країни завжди було актуальним, зокрема з точки зору політиків однієї з найбільш впливових партій, такої як СДПН. У першу чергу, слід відзначити дослідження Еріха Отта, яке присвячене економічним концепціям соціал-демократів 1945-1952 років [1]. Висвітленню економічного відновлення повоєнної Німеччини на основі програмних засад соціал-демократів значну увагу приділено в роботах німецьких дослідників Дітера Дове [2], Курта Клотцбаха [3] та Тео Піркера [4].

Метою статті є дослідження суті основних економічних ідей та програмно-політичних вимог німецьких соціал-демократів щодо відновлення економіки Німеччини в повоєнний період. У межах визначеної мети постає необхідність вирішення таких **завдань**: на основі протоколів трьох повоєнних з'їздів СДПН проаналізувати погляди, концепції й плани провідних діячів партії та експертів з економічних питань щодо майбутнього відновлення економіки країни та її подальшого розвитку; визначити причини розбіжностей цих поглядів і формування різних напрямків щодо відновлення економіки; проаналізувати реакції соціал-демократів на основні події в економічному житті країни, такі як втілення плану Маршалла та проведення грошової реформи.

Виклад основного матеріалу. Серед джерельної бази автор передусім спиралася на опубліковані в

№ 6 (126) листопад-грудень 2013 р.